

YÖNETMELİK

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığından:

**ETÇİ TAVUKLARIN KORUNMASI İLE İLGİLİ ASGARİ STANDARTLARA
İLİŞKİN YÖNETMELİK**

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin amacı; etçi tavukların gelişmesi, uyumu ve evcilleşme durumları ile fizyolojik, etolojik ihtiyaçları ve davranışları dikkate alınarak bakıldıkları ve yetiştirildikleri koşulların asgari standartlarını belirlemektir.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Yönetmelik, etçi tavukların korunması ile ilgili asgari standartları belirleyen hükümleri kapsar.

(2) Bu Yönetmelik, kapalı alanda ekstansif yetiştirilen ve açık alanlarda beslenen tavukları, organik olarak yetiştirilen tavukları, etçi tavuk sayısı 500 adetten az olan işletmeleri, sadece damızlık amaçlı yetiştiricilik yapan işletmeleri ve kuluçkahaneleri kapsamaz.

(3) Bu Yönetmelik, hem damızlık hem de etçi tavuk yetiştirilen işletmelerde sadece etçi tavuk sürülerine uygulanır.

Dayanak

MADDE 3 – (1) Bu Yönetmelik, 11/6/2010 tarihli ve 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanununun 9 uncu maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4 – (1) Bu Yönetmelikte geçen;

- a) Altlık: Tavukların fizyolojik ve etolojik ihtiyaçlarını gidermelerine imkân veren ufalanabilir uygun bir materyali,
 - b) Bakanlık: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığını,
 - c) Etçi tavuk: Et üretimine yönelik yetiştirilen Gallus gallus türü kanatlıları,
 - ç) Günlük mortalite oranı: Bir kümeste herhangi bir gün içerisinde hastalık veya başka bir sebepten dolayı kesimi yapılan tavuk sayısının söz konusu gün kümeste bulunan tavuk sayısına bölünüp 100 ile çarpılması sonucu elde edilen sayıyı,
 - d) Hayvan sahibi veya bakıcısı: Hayvanların mülkiyetini haiz veya ücret karşılığında ya da ücretsiz olarak hayvanları muhafaza etmekle görevlendirilen gerçek veya tüzel kişi/kişileri,
 - e) İl/ilçe müdürlüğü: Bakanlık il ve ilçe müdürlüğünü,
 - f) İşletme: İçinde hayvanların yetiştirildiği veya muhafaza edildiği herhangi bir kuruluşu,
 - g) Kullanılabilir alan: Tavukların istedikleri her zaman erişebilecekleri altlık serili alanı,
 - ğ) Kümest: Tavuk sürülerinin yetiştirildiği işletme içerisinde yer alan binayı,
 - h) Kümülatif günlük mortalite oranı: Günlük mortalite oranlarının toplamını,
 - ı) Resmi veteriner hekim: Bakanlık adına görev yapan Bakanlık personeli veteriner hekimi,
 - i) Sürü: Bir işletme içerisinde yer alan bir kümese yerleştirilmiş olan ve söz konusu kümeste aynı anda bulunan bir grup tavuğu,
 - j) Sürü yoğunluğu: Kullanılabilir alanın metrekaresi başına düşen bir kümes içerisinde aynı anda bulunan tavukların toplam canlı ağırlığını,
 - k) Yetkilendirilmiş veteriner hekim: Bakanlıkta görevli veteriner hekimler dışında, verilecek resmî görevleri yürütmek üzere Bakanlık tarafından yetki verilen veteriner hekimi,
- ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Yetiştirme ile İlgili Gereklilikler

İşletmelerle ilgili gereklilikler

MADDE 5 – (1) İşletmeler aşağıdaki hususları garanti altına almakla yükümlüdür:

- a) Tüm kümeslerin 9 uncu maddede yer alan gereklilikler ile uyumlu olması sağlanır.
- b) Gerekli olan tüm denetimler, izleme ve takip faaliyetleri il/ilçe müdürlüğü tarafından veya yetkilendirilmiş veteriner hekim tarafından gerçekleştirilir.
- (2) Bir işletmede veya bir işletme içerisinde yer alan bir kümeste maksimum sürü yoğunluğu 33 kg/m² değerini

geçemez.

(3) 9 uncu maddede yer alan gerekliliklere ilave olarak 10 uncu maddede belirtilen gereklilikler ile uyumlu olmak şartı ile işletme sahipleri veya bakıcılar tavukları daha yüksek sürü yoğunluklarında da bulundurabilirler.

(4) Üçüncü fıkrada yer alan değişikliğin ortaya çıkması durumunda herhangi bir işletmede veya bir işletme içerisinde yer alan bir kümeste maksimum sürü yoğunluğu 39 kg/m² değerine yükseltilebilir.

(5) 12 nci maddede belirtilen kriterler yerine getirildiğinde, dördüncü fıkrada yer alan maksimum sürü yoğunluğunun 3 kg/m² daha artırılmasına il/ilçe müdürlüğü tarafından izin verilebilir.

Tavuklar ile ilgilenen kişilerin eğitimi ve yönlendirilmesi

MADDE 6 – (1) İşletmeler, bakıcıların işlerini yapabilmeleri için yeterli eğitimi almalarını sağlamakla yükümlüdür.

(2) İl/ilçe müdürlüğü tarafından bu Yönetmelik hükümlerine uygun olarak eğitim programları düzenlenir ve eğitime katılanlara sertifika verilir. Bakıcı olarak çalışacakların eğitim programını tamamladığını belirten bir sertifikaya sahip olması zorunludur.

(3) Eğitim programları refah ile ilgili hususlara odaklanır ve aşağıdaki hususları kapsayacak şekilde düzenlenir:

- a) Bu Yönetmeliğin 9 ve 10 uncu maddesi hükümleri,
- b) Fizyoloji, özellikle yeme ve içme ihtiyaçları, hayvan davranışları ve stres konsepti,
- c) Hayvanların dikkatli bir şekilde elde tutulması, yakalanması, araçlara yüklenmesi ve nakledilmesi ile ilgili hususlar,

ç) Acil tedavi, öldürme ve itlaf,

d) Koruyucu biyogüvenlik önlemleri.

(4) İşletme sahibi veya bakıcısı, işletmelerde yapılan ayıklama uygulamaları da dâhil olmak üzere, tavukların bakımı, yakalanması veya yüklenmesi gibi işlemler için istihdam edilen personele, hayvan refahına yönelik talimatlar veya kılavuzlar hazırlayabilir.

Denetimler

MADDE 7 – (1) İl/ilçe müdürlüğü, bu Yönetmeliğin gereklilikleri ile uyumluluğun teyit edilebilmesi için denetimlerde bulunur. Söz konusu denetimler, her bir ilde yetiştirilen hayvanların sayısı dikkate alınarak yeterli oranda uygulanır. Denetimler, 17/12/2011 tarihli ve 28145 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Gıda ve Yemin Resmi Kontrollerine Dair Yönetmelik çerçevesinde farklı amaçlar için yapılan kontroller sırasında da yürütülebilir.

(2) İl/ilçe müdürlükleri her yıl 30 Haziran itibarıyla birinci fıkrada belirtilen denetimler ile ilgili bir önceki yıla ait yıllık raporlarını Bakanlığa sunar. Raporda, tespit edilen temel refah problemlerine yönelik alınan, başlıca önlemleri içeren bir listeye de yer verilir.

İyi işletme uygulamaları kılavuzu

MADDE 8 – (1) İl/ilçe müdürlüğü bu Yönetmelik ile uyumluluk konusundaki yönlendirmeleri de içeren iyi işletme uygulamalarının geliştirilmesine yönelik kılavuzların yaygınlaşmasını ve kullanımını teşvik eder.

İşletmelerde uygulanacak hükümler

MADDE 9 – (1) Suluklar etrafa en az miktarda su dökülecek şekilde yerleştirilir ve bakımları yapılır.

(2) Yemlerin sürekli mevcut olması veya öğünlük olarak verilmesi sağlanır ve planlanan kesim zamanına 12 saat kalana kadar hayvanlara yem verilmeye devam edilir.

(3) Tüm tavukların sürekli olarak yüzeydeki kuru altlığa ulaşabilir durumda olması sağlanır.

(4) Havalandırmanın aşırı sıcaklığı engelleyecek yeterlilikte olması ve gerektiği zaman ısıtma sistemi ile birlikte çalıştırılmak suretiyle ortamdaki fazla nemi ortadan kaldırması gerekmektedir.

(5) Ses seviyesinin asgari düzeyde olması sağlanır. Havalandırma fanları, yem makineleri ve diğer makineler en düşük seviyede ses yapacak şekilde yerleştirilir, çalıştırılır ve bu makinelerin bakımları yapılır.

(6) Tüm bina içerisinde aydınlatmanın tavukların göz seviyesinde en az 20 lux yoğunluğunda olması ve kullanılabilir alanların en az % 80’inde aydınlatma bulunması gerekmektedir. Gerekli görüldüğünde veteriner hekim tavsiyesiyle ışıklandırma seviyesi geçici olarak düşürülebilir.

(7) Tavukların binaya yerleştirildiği günden itibaren yedi gün içerisinde ve öngörülen kesim zamanına üç gün kalana kadar ışıklandırma 24 saat esasına göre ve en az 4 saati kesintisiz olmak üzere toplamda en az 6 saatlik karanlık dönemi içerecek şekilde ve karartma süreleri hariç olmak kaydı ile yapılır.

(8) İşletmede bulunan tüm tavuklar günde en az iki defa olmak üzere kontrole tabi tutulur. Hayvan refahı ve/veya hayvan sağlığında meydana gelen herhangi bir kötüleşme veya olumsuzluk belirtisine azami dikkat gösterilir.

(9) Ciddi şekilde yaralanmış veya yürüme zorluğu, şiddetli ascites veya malformasyon gibi belirgin sağlık problemleri yaşayan veya bunlara maruz kalması muhtemel tavukların bir veteriner hekim tarafından tedavileri yapılır veya derhal kesimleri ya da itlafları gerçekleştirilir.

(10) Tavuklarla temasın gerçekleştiği bina bölümleri, ekipman veya aletler, yeni sürü içeri alınmadan önce ve bir önceki üretim periyodundaki tavukların tamamının boşaltılmasından sonra her defasında tamamen ve detaylı şekilde temizlenir ve dezenfekte edilir. Kümeden tavukların çıkarılması sonrasında tüm altlık tamamen kaldırılarak

yerine yenisi konulur.

(11) İşletme sahibi veya bakıcı, işletmedeki her bir kümes için Ek-1'de yer alan formu doldurmak zorundadır.

(12) Söz konusu kayıtlar en az üç yıl süresince saklanarak il/ilçe müdürlüğünün yaptığı denetimler sırasında veya herhangi bir başka nedenden dolayı talep edildiğinde ibraz edilir.

(13) Tedavi veya tanı amacı dışındaki nedenlere bağlı olarak gerçekleştirilen ve vücudun hassas kısımlarından birinin zarar görmesine veya kaybedilmesine veya kemik yapısında değişikliğe yol açan tüm cerrahi müdahaleler yasaktır.

(14) Ancak tüy gagalama ve kanibalizm gibi durumların engellenmesi hususunda diğer yöntemlerin yetersiz kalması halinde gaga kesimi sadece bir veteriner hekimin konsültasyonu ve tavsiyesi ile uzman bir kişi tarafından ve 10 günlükten daha küçük civcivler üzerinde gerçekleştirilebilir.

(15) Konuyla ilgili özel eğitim almış bir personel tarafından ve veteriner hekim gözetiminde kastrasyon yapılabilir.

Sürü yoğunluklarının artırılması ile ilgili gereklilikler

MADDE 10 – (1) İşletme sahibi veya bakıcı 33 kg/m² canlı ağırlıktan daha yüksek bir sürü yoğunluğu kullanmak istediğine dair talebini il/ilçe müdürlüğüne bildirir. Başvuruyu yapan net sayıyı belirtir ve sürünün kümesine yerleştirilmesinden en az 15 gün önce sürü yoğunluğunda meydana gelen değişiklikler ile ilgili olarak il/ilçe müdürlüğünü bilgilendirir. İl/ilçe müdürlüğü tarafından talep edilmesi durumunda söz konusu bildirim, ikinci fıkrada belirtilen dokümanlarda yer alan bilgileri özetleyen bir belge ekinde yapılır.

(2) İşletme sahibi veya bakıcı üretim sistemi ile ilgili detaylı bilgileri içeren dokümanları kümeşte hazır bulundurur. Söz konusu dokümanlar özellikle kümeşte ilgili teknik detaylar, ekipman ve aşağıdaki hususlar ile ilgili bilgileri kapsar:

- a) Tavukların işgal ettiği alanın boyutları da dâhil olmak üzere kümes planı,
- b) Yerleştirildikleri yerler de dâhil olmak üzere havalandırma ve varsa soğutma ve ısıtma sistemleri ve hava akımı hava hızı ve sıcaklık gibi hedef hava kalitesi parametrelerini detaylandıran bir havalandırma planı,
- c) Yem ve su sistemleri ile bunların yerleri,
- ç) Hayvanların sağlık ve refahı için gerekli olan otomatik veya mekanik ekipmanların herhangi birinde bir arıza olması durumunda devreye girecek alarm sistemleri veya yedek sistemler,
- d) Zemin özellikleri ve normal şartlarda kullanılan altlıklar.

(3) Söz konusu dokümanlar il/ilçe müdürlüğünün talep etmesi durumunda sunulmak üzere hazır ve güncel halde bulundurulur. Özellikle havalandırma ve alarm sistemleri ile ilgili gerçekleştirilen teknik incelemelerin kaydı tutulur.

(4) İşletme sahibi veya bakıcısı, ekipmanda veya prosedürlerde meydana gelen ve tavukların refahını etkileyebilecek olan değişiklikleri gecikmeksizin il/ilçe müdürlüğüne bildirir.

(5) İşletme sahibi veya bakıcısı, işletmede yer alan her bir kümesin havalandırma sistemiyle teçhiz edilmesini ve gerekli olduğu takdirde ısıtma ve soğutma sistemlerinin aşağıdaki hususlara uygun şekilde tasarlanmasını, inşa edilmesini ve kullanılmasını sağlar:

- a) Tavukların baş hizaları itibarıyla amonyak (NH₃) konsantrasyonu 20 ppm'i, karbondioksit (CO₂) konsantrasyonu ise 3000 ppm'i geçemez.
- b) Dış mekan sıcaklığı gölgede 30 °C'yi aştığı zamanlarda iç mekan sıcaklığı dış mekan sıcaklığından 3 °C'den daha fazla olamaz.
- c) Dış mekan sıcaklığı 10 °C'nin altında olduğunda 48 saat içerisinde ölçülen kümes içi ortalama bağıl nem oranı % 70'i aşamaz.

Kesimhanede gözlem ve izleme

MADDE 11 – (1) Sürü yoğunluğunun 33 kg/m²'den daha yüksek olduğu durumlarda işletme sahibi veya bakıcısı tarafından düzenlenen dokümanlarda tavukların ırkları belirtilerek günlük mortalite oranı ile kümülatif günlük mortalite oranlarına yer verilir.

(2) Söz konusu verilerle birlikte işletme ismi ve kümes numarası belirtilmek suretiyle resmi veteriner hekim ya da yetkilendirilmiş veteriner hekim gözetiminde varışta ölen etçi tavuk sayısı kayıt altına alınır. Kesimi yapılan etçi tavuk sayısı ile kesimhaneye varışta ölen etçi tavuk sayısı göz önüne alınmak suretiyle verilerin ve kümülatif günlük mortalite oranlarının makul olup olmadığı kontrol edilir.

(3) Gerçekleştirilen kontroller esnasında resmi veteriner hekim ya da yetkilendirilmiş veteriner hekim işletmede veya işletme içerisinde yer alan herhangi bir kümeşte normal olmayan seviyelerde kontakt dermatit, parazitizm ve sistematik hastalıklar gibi yetersiz refah şartlarını gösteren olası diğer indikatörleri belirlemek için post mortem muayenenin sonuçlarını değerlendirir.

(4) Birinci ve ikinci fıkrada belirtilen mortalite oranları veya üçüncü fıkrada belirtilen post mortem muayene sonuçları yetersiz hayvan refahı şartlarının mevcut olduğuna işaret ediyorsa resmi veteriner hekim ya da yetkilendirilmiş veteriner hekim, hayvanların sahibine veya bakıcısına ve il/ilçe müdürlüğüne söz konusu verileri bildirir. Hayvanların sahibi, bakıcısı ve il/ilçe müdürlüğü tarafından gerekli önlemler alınır.

Artırılmış sürü yoğunluğunun üst sınırı ile ilgili kriterler

MADDE 12 – (1) Sürü yoğunluğunun 5 inci maddenin beşinci fıkrası uyarınca artırılabilmesi için;

a) Son iki yıl içerisinde il/ilçe müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen işletme denetimleri sırasında bu Yönetmelikte yer alan gerekliliklere yönelik herhangi bir eksikliğin tespit edilmemiş olması,

b) İşletme sahibi veya bakıcı tarafından gerçekleştirilen izlemenin 8 inci maddede belirtilen iyi işletme uygulamaları kullanılmak suretiyle gerçekleştirilmiş olması,

c) Günlük kümülatif mortalite oranı $< 0,06 \times \text{kesim yaşı (gün)} + 1$ olarak kabul edilmekle birlikte, bir küme bulunduran sürülere art arda gerçekleştirilen en az yedi kontrol sırasında sürünün gün cinsinden kesim yaşıyla çarpılan kümülatif günlük mortalite oranının $\%1 + \%0,06$ 'dan düşük olması,

kriterlerinin sağlanmış olması gerekir.

(2) Son iki yıl içerisinde il/ilçe müdürlüğü tarafından işletmede herhangi bir izleme gerçekleştirilmemiş olması durumunda en az bir denetim yapılarak birinci fıkranın (a) bendindeki gerekliliğin yerine getirilip getirilmediğinin kontrol edilmesi gerekmektedir.

(3) İl/ilçe müdürlüğü, işletme sahibinin veya bakıcının istisnai özelliğe sahip bir günlük kümülatif mortalite oranının varlığı ile ilgili tatmin edici bir açıklamada bulunması veya kendi kontrolü dışındaki şartların mevcut olduğunu göstermesi durumunda sürü yoğunluğunun artırılmasına karar verebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Avrupa Birliği mevzuatına uyum

MADDE 13 – (1) Bu Yönetmelik, 2007/43/AT sayılı Et Üretimi İçin Yetiştirilen Tavukların Korunması ile İlgili Asgari Standartları Belirleyen Avrupa Birliği Konsey Direktifi dikkate alınarak Avrupa Birliği mevzuatına uyum çerçevesinde hazırlanmıştır.

Saklı hükümler

MADDE 14 – (1) 22/11/2014 tarihli ve 29183 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Çiftlik Hayvanlarının Refahına İlişkin Genel Hükümler Hakkında Yönetmelik hükümleri saklıdır.

İdari yaptırımlar

MADDE 15 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerine aykırı davranışlar hakkında 5996 sayılı Kanunun ilgili hükümlerine göre idari yaptırımlar uygulanır.

Eğitime ilişkin geçiş süreci

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) İl/ilçe müdürlükleri, gerçekleştirilen işletme denetimleri sırasındaki değerlendirmeleri uyarınca 1/6/2022 tarihine kadar bakıcıların mevcut tecrübelerinin konuyla ilgili bir eğitim programına katılım ile eş değer olduğunu kabul edebilir. Bu durumda il/ilçe müdürlüğü söz konusu eş değeri tasdik edecek bir sertifika düzenler.

Yürürlük

MADDE 16 – (1) Bu Yönetmelik 31/12/2019 tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 17 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanı yürütür.